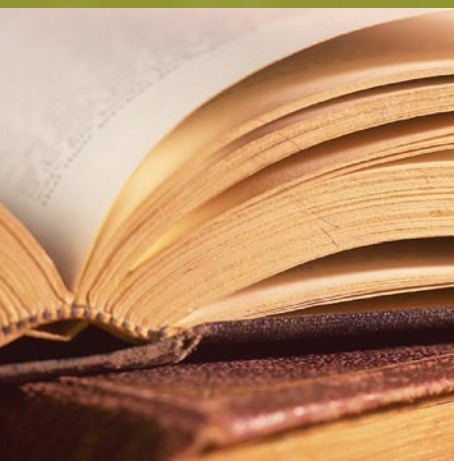

BIBLIOMETRISCHE ANALYSE VAN HET VLAAMS UNIVERSITAIR ONDERZOEK IN DE SOCIALE EN HUMANE WETENSCHAPPEN. DE EERSTE VERSIE VAN HET VABB-SHW

Door Tryuken Ossenblok (Universiteit Antwerpen), Nathalie Stevens (Universiteit Antwerpen),
Eric Spruyt (Universiteit Antwerpen) en Tim Engels (Universiteit Antwerpen en
Hogere Zeevaartschool Antwerpen)

11.1 INLEIDING

In het Decreet betreffende de financiering van de universiteiten in de Vlaamse gemeenschap (decreet van 14 maart 2008) en het gewijzigde Besluit betreffende de financiering van de Bijzondere Onderzoeksfonds (BOF-besluit van 12 december 2008) werd de wettelijke basis gelegd voor de opbouw van het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW). Met de invoering van het VABB-SHW werd een verdere verfijning van de monitoring van het Vlaams onderzoek mogelijk. Reeds sinds de eerste wijziging van het BOF-besluit in 2003 wordt het onderzoek in de levens-, natuur- en technische wetenschappen nauwkeurig gemonitord en wordt erover gerapporteerd in de opeenvolgende Vlaamse indicatorenboeken. Gezien het belang van publicaties in de innovatieketen, gezien hun toenemend belang bij de verdeling van onderzoeksmiddelen over de universiteiten en gezien het blijvend tekortschieten van het *Web of Science* (WoS) in het representatief indexeren van de publicaties in de sociale en humane wetenschappen (Spruyt & Rons, 2008), hoeft het niet te verbazen dat de decreetgever opdracht gaf om, althans voor de sociale en humane wetenschappen, ook de publicaties die niet in het WoS worden geïndexeerd in kaart te brengen.

De overheid is op die manier tegemoet gekomen aan de vraag van onderzoekers, vakbonden en universiteiten om in het kader van de verdeling van onderzoeksmiddelen over de universiteiten ook rekening te houden met de specificiteit van de sociale en humane wetenschappen, in het bijzonder het feit dat vaak in boeken en/of in het Nederlands wordt gepubliceerd, terwijl het WoS quasi uitsluitend Engelstalige tijdschrift- en conferentieliteratuur verwerkt (Engels, Spruyt, Glänzel, & Debackere, 2009). Het VABB-SHW laat nu toe dat ook de niet in WoS geïndexeerde publicaties van aan Vlaamse universiteiten verbonden onderzoekers uit de sociale en humane wetenschappen bijdragen aan de verdeling van de BOF-middelen. En hoewel het gewicht van deze publicaties in de BOF-sleutel 2011 beperkt blijft tot 2,6%, is, gelet op het gebruik van de BOF-sleutel bij de verdeling van de universitaire werkingsmiddelen en andere onderzoeksfinanciering (Industrieel Onderzoeksfonds, Hercules financiering, Odysseus financiering, Methusalem financiering en Interuniversitaire Attractiepolen), het effect van dit nieuwe instrument allicht verder reikend dan doorgaans wordt vermoed.

Na twee jaar voorbereidingen en opbouw werd op 22 december 2010 de eerste versie van het VABB-SHW plechtig ingehuldigd aan de Universiteit Antwerpen. In deze bijdrage beschrijven we hoe het bestand werd opgebouwd en welke de eruit af te leiden kenmerken van de publicaties van aan Vlaamse universiteiten verbonden onderzoekers in de sociale en humane wetenschappen zijn.

11.2 DE OPBOUW VAN HET VABB-SHW

De doelstelling bij de opbouw van het VABB-SHW was het creëren van een bestand dat de bibliografische referenties verzamelt van de wetenschappelijke publicaties afkomstig van onderzoekers verbonden aan Vlaamse universiteiten en hogescholen en werkzaam in de sociale en humane wetenschappen. Conform de bepalingen van het BOF-besluit dienen opgenomen publicaties te voldoen aan een aantal minimale criteria. Ze moeten:

- (a) publiek toegankelijk zijn,
- (b) op een ondubbelzinnige manier identificeerbaar zijn via een ISBN- of ISSN-nummer,
- (c) een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van nieuwe inzichten of aan de toepassing ervan
- (d) voor verschijnen beoordeeld zijn in een aantoonbaar peer-reviewproces door wetenschappers die expert zijn in de betrokken (deel)discipline(s). Peer review moet uitgevoerd worden door een editorial board, door een vast leescomité, door externe referees of door een combinatie van die typen.

Verder bepaalt het BOF-besluit dat voor de eerste versie van het VABB-SHW volgende vijf publicatietypen in aanmerking komen:

- (a) artikelen in tijdschriften;
- (b) boeken als auteur;
- (c) boeken als editor;
- (d) artikelen of gedeelten in boeken;
- (e) artikelen in proceedings die geen special issues van tijdschriften of edited boeken zijn.

De Vlaamse Regering besliste de opbouw van het VABB-SHW toe te vertrouwen aan het interuniversitair Expertisecentrum Onderzoek en Ontwikkelingsmonitoring (ECOOM), en binnen het beheerscomité van ECOOM werd de daadwerkelijke opbouw van het bestand toegewezen aan het team van de Universiteit Antwerpen. ECOOM-Antwerpen kreeg de verantwoordelijkheid voor de technische realisatie van de databank en coördineerde in nauwe samenwerking met de collega's van andere universiteiten, in het bijzonder ECOOM-Leuven, de verschillende stappen van de opbouw.

Tegelijk besliste de Vlaamse Regering tot de installatie van een Gezaghebbend Panel (GP), dat de inhoudelijk-wetenschappelijke verantwoordelijkheid over het VABB-SHW kreeg toegewezen. Het GP werd bij Besluit van de Minister samengesteld uit 18 leden, afkomstig uit elk van de vijf associaties met een vertegenwoordiging uit de universiteiten en hogescholen en gespreid over de voornaamste disciplines van de sociale en humane wetenschappen (zie voor nadere toelichting Ghesquièrre, Van Bendegem, Gillis, Willems, & Cornelissen, 2011). De administratief-secretariële ondersteuning van het GP kon dankzij de financiële ondersteuning van het Departement Onderwijs door de VLIR worden opgenomen.

Nadat eind 2008 de toenmalige stuurgroep van het Steunpunt Onderzoek en Ontwikkelingsindicatoren (SOOI) de door de interuniversitaire werkgroep VABB-SHW voorbereide architectuur van de database had goedgekeurd, startte voor de associaties – in het bijzonder de universiteiten, maar, desgewenst, ook de hogescholen – een intensief proces van voorbereiding op de eerste data-aanlevering aan ECOOM-Antwerpen per 1 september 2009. Aan de hand van de geleverde publicatiebeschrijvingen van de publicaties 2000 tot en met 2008 voorzag ECOOM eind 2009 het GP voor het eerst van lijsten van tijdschriften, lijsten van uitgevers en lijsten van proceedingbijdragen. Na de tweede data-aanlevering door de associaties aan ECOOM per 1 april 2010 werden de lijsten per 1 juni 2010 vervolledigd aan de hand van de bijkomend geleverde records tot en met de publicaties verschenen in 2009.

Met het oog op het faciliteren van de werking van het GP werden in de databank de publicatiebeschrijvingen zo vaak als mogelijk op basis van de affiliatie(s) van de auteur(s) toegewezen aan een of meer disciplines, te weten:

- Archeologie;
- Communicatiewetenschappen;
- Criminologie;
- Economie, handelswetenschappen en bedrijfskunde;
- Geschiedenis;
- Godgeleerdheid, theologie, bijbel- en godsdienstwetenschappen;
- Kunstgeschiedenis, architectuur en kunsten;
- Letterkunde;
- Pedagogie en didactiek;
- Politieke wetenschappen;
- Psychologie;
- Rechtswetenschappen en notariaat;
- Sociologie, met inbegrip van gezondheidssociologie en (aspecten van) eerstelijns geneeskunde;
- Taalkunde;
- Wijsbegeerte, (wetenschaps)filosofie en moraalwetenschappen.

De publicatiebeschrijvingen die niet (eenduidig) aan een of meer van voorgaande disciplines konden worden toegewezen (bijvoorbeeld publicaties van antropologen), werden toegewezen aan een van volgende drie algemene categorieën:

- Sociale wetenschappen algemeen;
- Humane wetenschappen algemeen;
- Andere.

Door deze toewijzing van publicaties aan disciplines konden de leden van het GP met het oog op het toetsen van de criteria van het BOF-besluit aan de slag met zogenaamde 'disciplinaire' lijsten. Naast de criteria van het BOF-besluit, besloot het GP een minimum van vier pagina's vereist te stellen alvorens een publicatie voor opname in het VABB-SHW in aanmerking kon komen.

In de lijsten waarvan het GP werd voorzien, werd ook aangeduid welke tijdschriften en proceedingsbijdragen deels of volledig in het WoS werden geïndexeerd. Het GP besloot alle betreffende tijdschriften en proceedingsbijdragen te erkennen als beantwoordend aan de criteria van het BOF-besluit, aangezien de erin gepubliceerde artikelen sowieso voor de verdeling van de BOF-middelen in aanmerking worden genomen voor zover zij inderdaad in het WoS werden geïndexeerd, een adres van een Vlaamse universiteit dragen en van het type *article*, *letter*, *note* of *review* zijn. Deze beslissing van het GP was echter wel van belang aangezien op die manier alle artikelen verschenen in tijdschriften die in de loop van de periode 2000-2009 aan het WoS werden toegevoegd op gelijke voet werden behandeld.

Op 1 oktober 2010 maakte de voorzitter van het GP dan de lijst van de voor de eerste versie van het VABB-SHW in aanmerking te nemen tijdschriften en uitgevers over aan ECOOM. Ook de criteria voor de selectie van proceedingsbijdragen en het minimum aantal pagina's werd via een schrijven overgemaakt (Ghesquière et al., 2011). Aan de hand van deze beslissingen filterde ECOOM-Antwerpen het geheel van de initieel aangeleverde publicatiebeschrijvingen. Per 15 oktober 2010 ontving iedere associatie dan de vraag om het tegen die tijd beschikbaar gestelde overzicht van alle voor de eerste versie van het VABB-SHW in aanmerking komende publicaties te controleren en zo nodig gedocumenteerde aanvullingen in te zenden tot uiterlijk 15 november 2010. Op die manier kon ECOOM op 1 december 2010 het resultaat van de eerste versie van het VABB-SHW aan de overheid overmaken en de lijsten van tijdschriften en uitgevers samen met de publieke versie van het bestand via de website www.ecoom.be/vabb bekendmaken.

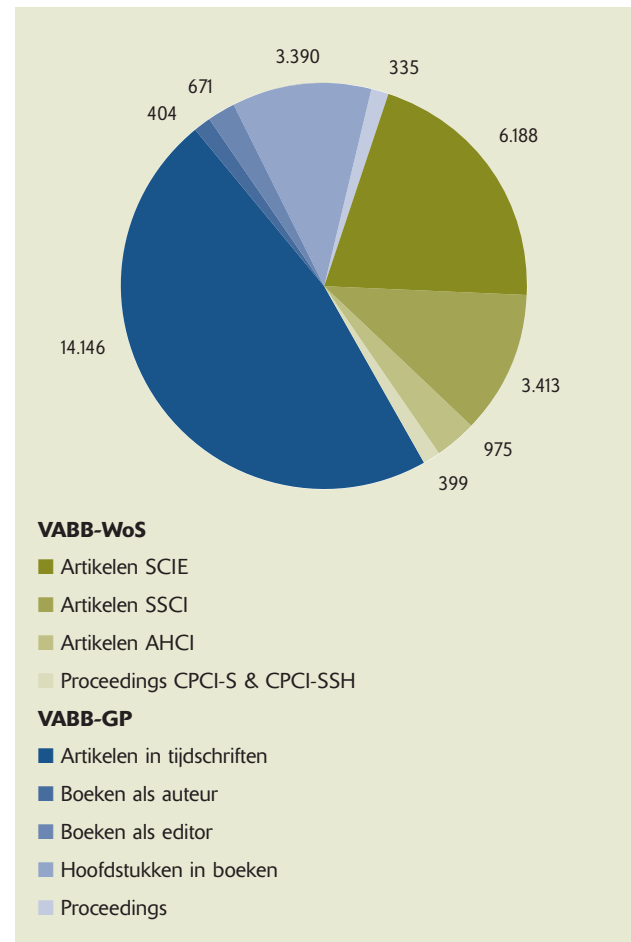
11.3 KENSCHETSING VAN DE VLAAMSE UNIVERSITAIRE PUBLICATIES IN DE SOCIALE EN HUMANE WETENSCHAPPEN

In de eerste versie van het VABB-SHW werden 29.921 publicaties opgenomen. Het betreft publicaties die verschenen in de periode 2000 tot en met 2009 en waarvan de auteur of minstens een van de co-auteurs verbonden is aan een Vlaamse universiteit. Overeenkomstig het BOF-besluit konden de publicaties van aan hogescholen verbonden onderzoekers immers in 2010 reeds door de associaties voor het VABB-SHW worden aangeleverd, maar werden zij nog niet voor de BOF-sleutel in aanmerking genomen.

Deze publicaties zijn wel terug te vinden in de publiek toegankelijke online versie van het VABB-SHW. Voor de analyse van de data beperken we ons omwille van de onvolledigheid van de door de hogescholen aangeleverde data tot de publicaties van de hand van onderzoekers die verbonden zijn aan een Vlaamse universiteit.

Figuur 11.1 geeft een overzicht van de aard van de publicaties die in het VABB-SHW zijn opgenomen. Het betreft enerzijds 18.946 publicaties (63,3%) die niet in het WoS werden geïndexeerd en die voldeden aan de criteria van het BOF-besluit, de tijdschriften- en uitgeversselectie van het GP en de minimumdrempel van vier pagina's bepaald door het GP. Anderzijds betreft het 10.975 publicaties (36,7%) die wel in het WoS werden beschreven en overeenkomstig het BOF-besluit voldoen aan de criteria om in aanmerking te worden genomen bij de bepaling van de BOF-sleutel. Verder in deze bijdrage verwijzen we naar beide delen met de afkortingen VABB-GP en VABB-WoS.

Figuur 11.1: Aard en type van de publicaties opgenomen in de eerste versie van het VABB-SHW (VABB-GP en VABB-WoS)

De 18.946 VABB-GP publicaties kunnen worden ingedeeld naar publicatietype. Het betreft 14.146 artikelen in tijdschriften, 404 boeken als auteur, 671 boeken als editor, 3.390 hoofdstukken in boeken en 335 proceedingsbijdragen (zie ook Tabel 11.1). De 10.975 VABB-WoS publicaties kunnen op hun beurt nader worden gekenmerkt aan de hand van de deeldatabank(en) van het WoS waarin ze zijn beschreven. Met name zijn 6.188 van deze publicaties beschreven in de Science Citation Index Expanded (SCIE), de grootste deeldatabank die de publicaties in de levens-, natuur- en technische wetenschappen dekt. Deze publicaties zijn ook mee besproken in het voorgaande hoofdstuk (Debackere, Glänzel, & Thijs, 2011). Ruim de helft (3.313) van deze publicaties is niet enkel in de SCIE beschreven, maar ook in de Social Science Citation Index (SSCI) en/of de Arts and Humanities Citation Index (AHCI), beide minder omvangrijke deeldatabanken van het WoS. Een tweede deelverzameling wordt gevormd door de 3.413 publicaties die in de SSCI (en in 479 gevallen ook in de AHCI) zijn geïndexeerd en een derde door de 975 publicaties die enkel in de AHCI werden verwerkt¹. Tot slot zijn 399 proceedingsbijdragen opgenomen in een van beide proceedingsdatabanken, te weten de Conference Proceedings Citation Index-Sciences (CPCI-S) en de Conference Proceedings Citation Index-Social Sciences & Humanities (CPCI-SSH).

Opvallend in figuur 11.1 is dat de publicatietypen boeken als auteur, boeken als editor en hoofdstukken in boeken samen slechts 14,9% van de publicaties in het VABB-SHW uitmaken. Bij de bepaling van de BOF-sleutel wegen deze boekpublicaties evenwel meer door, aangezien aan boeken als auteur een gewicht 4 en aan boeken als editor een gewicht 2 wordt toegekend, terwijl de artikelen in tijdschriften die niet in het WoS zijn opgenomen en hoofdstukken in boeken een gewicht 1 krijgen en proceedingsbijdragen een gewicht 0,5. De artikelen in tijdschriften die in het WoS zijn opgenomen worden gewogen met behulp van de impactfactor van het tijdschrift of krijgen, indien geen impactfactor van het tijdschrift ter beschikking is, eveneens een gewicht 1. Het BOF-besluit voorziet in de mogelijkheid dat het GP voorstellen doet om deze gewichten in de toekomst te wijzigen en/of te differentiëren rekening houdend met kwaliteit van tijdschriften of uitgevers.

Als voorbeeld van een dergelijke aanpak kunnen we verwijzen naar Noorwegen waar alle tijdschriften en uitgevers die in aanmerking worden genomen voor het nationale publicatiemeetmodel zijn ingedeeld in twee niveaus, waarbij het tweede niveau, *level 2*, de meest prestigieuze en selectieve internationale tijdschriften en uitgevers bevat (Sivertsen, 2010). Hoe dan ook heeft het GP het voornemen om vanaf de tweede versie van het VABB-SHW de boekpublicaties van meer uitgevers voor opname in aanmerking te nemen (Ghesquière et al., 2011), waardoor het aantal boekpublicaties en hun impact op de BOF-sleutel vermoedelijk zal toenemen en het percentage boekpublicaties meer in lijn kan komen met het aandeel dat in de literatuur wordt vermeld (Hicks, 2006).

11.4 KENSCHETSING VAN DE ONDERSCHIEDEN DISCIPLINES

Tabel 11.1 geeft een overzicht van het aantal publicaties per discipline en publicatietype in de eerste versie van het VABB-SHW. Men krijgt een beeld van het aantal publicaties binnen elke discipline en hoe deze publicaties verdeeld zijn over de vijf publicatietypen. Het totaal aantal publicaties per publicatietype bevat, naast de publicaties toegewezen aan een of meer van de 15 in het VABB-SHW onderscheiden disciplines, ook de publicaties die aan een van de drie algemene categorieën (sociale wetenschappen algemeen, humane wetenschappen algemeen, andere) werden toegewezen.

In tabel 11.1 valt op dat de overgrote meerderheid van de publicaties in het bestand artikelen in tijdschriften zijn (82,6%), op ruime afstand gevolgd door bijdragen in boeken (14,9%), terwijl de databank momenteel slechts een heel beperkt aantal bijdragen in proceedings bevat (2,4%). Op het niveau van de verschillende disciplines stellen we vast dat de rechts-wetenschappen en economie samen goed zijn voor bijna een derde van alle publicaties in het bestand (resp. 15,6% en 14,9%). Sociologie en psychologie volgen samen als tweede belangrijkste groep (resp. 10,3% en 9,0%). De disciplines met het kleinste aandeel aan publicaties zijn kunstgeschiedenis (2,3%) en archeologie (1,3%).

¹ In totaal dragen, voor de periode 2000 tot en met 2009, 5.643 SSCI en/of AHCI geïndexeerde publicaties bij aan de verdeling van de BOF-middelen. Het aantal per jaar is gestaag gestegen: 283 in 2000, 344 in 2001, 339 in 2002, 402 in 2003, 465 in 2004, 552 in 2005, 589 in 2006, 735 in 2007, 933 in 2008 en 1001 in 2009.

Tabel 11.1: Aantal publicaties opgenomen in het VABB-SHW (VABB-GP en VABB-WoS) per discipline en per publicatietype

Discipline	Artikelen in tijdschriften		Boeken als auteur	Boeken als editor	Hoofdstukken in boeken	Proceedingsbijdragen		Totaal	%
	VABB-GP	VABB-WoS	VABB-GP	VABB-GP	VABB-GP	VABB-GP	VABB-WoS	VABB-SHW	
Archeologie	176	133	11	6	40	18	12	396	1,3%
Communicatiewetenschappen	425	170	3	16	94	1	19	728	2,4%
Criminologie	741	95	2	1	24	1	2	866	2,9%
Economie	1.472	2.379	52	32	297	53	157	4.442	14,9%
Geschiedenis	773	193	28	52	233	19	0	1.298	4,3%
Godgeleerdheid	610	85	53	85	410	4	1	1.248	4,2%
Kunstgeschiedenis	295	150	12	38	135	28	22	680	2,3%
Letterkunde	631	143	36	87	376	31	0	1.304	4,4%
Pedagogie	626	530	8	7	63	16	7	1.257	4,2%
Politieke wetenschappen	781	217	21	33	204	3	1	1.260	4,2%
Psychologie	617	2.085	5	5	84	24	18	2.838	9,0%
Rechtswetenschappen	4.018	144	55	89	320	20	11	4.657	15,6%
Sociologie	1.211	1.701	7	10	123	10	8	3.070	10,3%
Taalkunde	908	457	59	135	511	83	54	2.207	7,4%
Wijsbegeerte	786	603	30	42	279	9	36	1.785	6,0%
Totaal (incl. algemene categorieën)	14.146	10.576	404	671	3.390	335	399	29.921	
%	47,3%	35,3%	1,4%	2,2%	11,3%	1,1%	1,3%	100,0%	

Bij de interpretatie van deze gegevens mag men evenwel niet uit het oog verliezen dat niet elke discipline aan elk van de vijf Vlaamse universiteiten wordt beoefend. Zo wordt de studierichting archeologie enkel aan K.U.Leuven, UGent en VUB ingericht, terwijl elke Vlaamse universiteit een faculteit rechtswetenschappen en een faculteit economische wetenschappen telt. Verder is het belangrijk te weten dat niet elke faculteit evenveel doctorandi en staf heeft. De vermelde aantallen en percentages geven dus enkel informatie over het gewicht van een discipline in het geheel van de Vlaamse publicaties in het brede domein van de sociale en humane wetenschappen. Hiermee wordt geen aanduiding gegeven over de gemiddelde productiviteit van vorsers binnen een bepaalde discipline.

Figuur 11.2 geeft per discipline het aandeel VABB-GP publicaties en het aandeel VABB-WoS publicaties in het VABB-SHW. We stellen vast dat voor de meeste disciplines het aandeel VABB-GP publicaties groter is dan het aandeel VABB-WoS publicaties. Opvallende koplopers met meer dan 80% VABB-GP publicaties zijn rechtswetenschappen (96,7%), godgeleerdheid (93,1%), criminologie (88,8%), letterkunde (89,0%), geschiedenis (85,1%) en politieke wetenschappen (82,7%). De disciplines psychologie (25,9%), economie (42,9%) en sociologie (44,3%) hebben daarentegen een kleiner aandeel publicaties in het VABB-GP dan in het VABB-WoS.

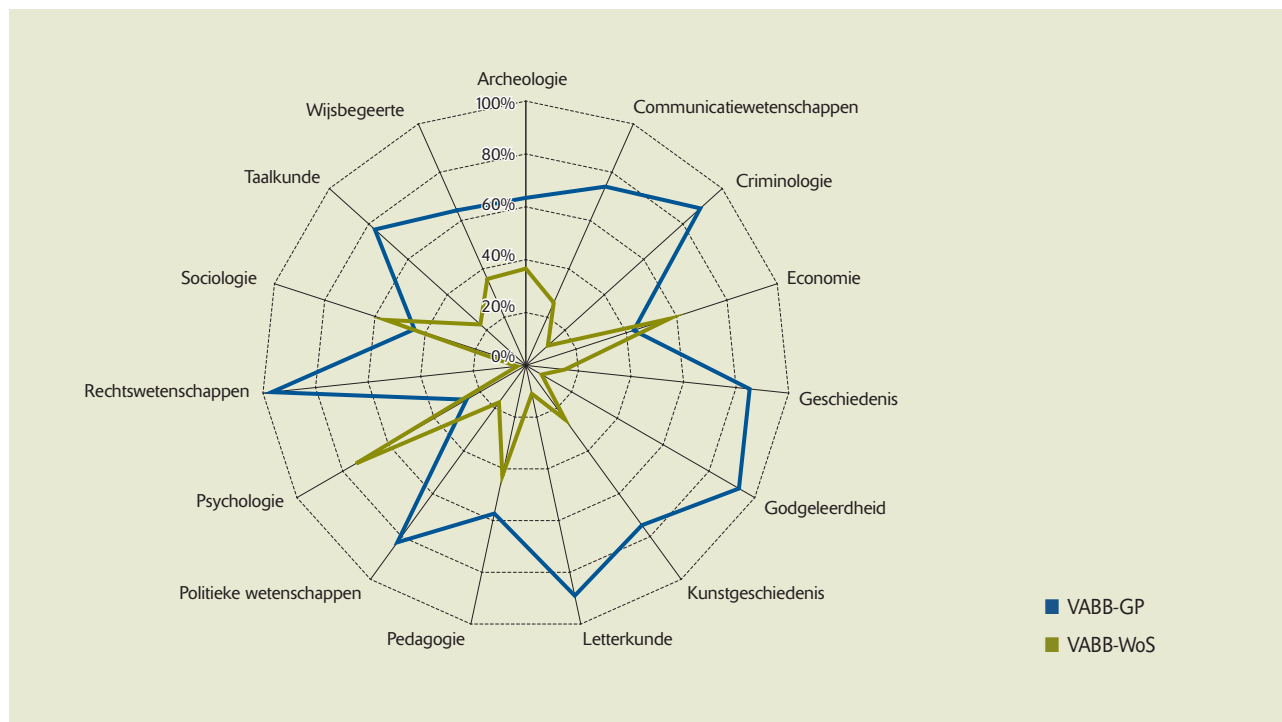
11.5 EEN GROEI IN PUBLICATIES

Internationaal wordt vastgesteld dat vorsers jaarlijks aan een groter aantal publicaties meewerken (Martin et al., 2010). Uit de bepaling van de BOF-sleutel 2011 valt af te leiden dat het aantal publicaties geïndexeerd in SCIE met een co-auteur van een Vlaamse universiteit in de periode 2000 tot en met 2009 toenam van 5.515 naar 9.941, oftewel met 80,2%. Het VABB-SHW laat ons toe na te gaan of de publicatieoutput van de vorsers uit de sociale en humane wetenschappen, verbonden aan een Vlaamse universiteit, eveneens is toegenomen over de afgelopen 10 jaar.

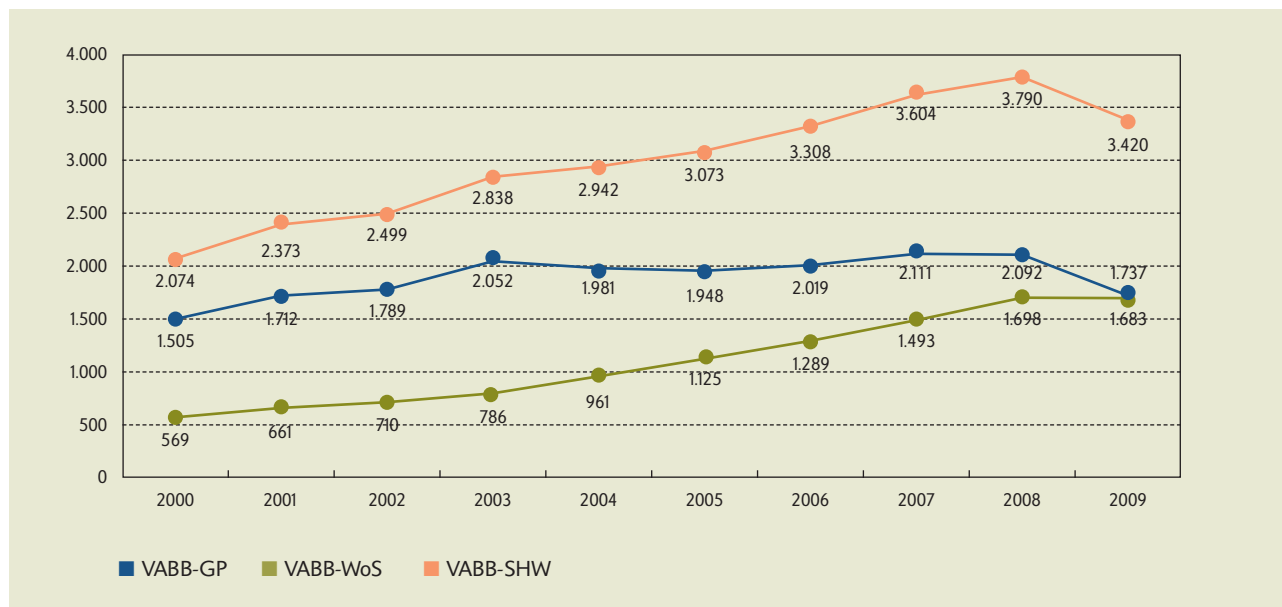
Figuur 11.3 geeft de evolutie van het aantal publicaties per jaar opgenomen in VABB-SHW, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen publicaties opgenomen in het VABB-GP en het VABB-WoS. De grafiek toont dat de internationale trend om steeds meer te publiceren ook geldt voor de sociale en humane wetenschappen in Vlaanderen. De sterke stijging van het aantal publicaties per jaar wordt voornamelijk veroorzaakt door de bijna verdrievoudiging van het aantal publicaties opgenomen in het VABB-WoS. Het gegeven dat sinds 2007 een groot aantal tijdschriften bijkomend in het WoS wordt geïndexeerd is hier ongetwijfeld mede debet aan (Moed et al., 2009). Hoe dan ook kunnen we, rekening houdend met het gegeven dat het WoS voornamelijk internationaal georiënteerde tijdschriften verwerkt, stellen dat de trend om zich steeds meer op een internationaal publiek te richten (Fry et al., 2009) ook voor de Vlaamse vorsers uit de sociale en humane wetenschappen van toepassing is.

Figuur 11.2: Aandeel VABB-GP en VABB-WoS publicaties in het VABB-SHW per discipline

Figuur 11.3: Aantal publicaties per jaar opgenomen in het VABB-SHW (VABB-GP en VABB-WoS)

Tabel 11.2: Groeipercantage van het gewogen aantal publicaties per discipline voor het VABB-SHW (VABB-GP en VABB-WoS)

Discipline	2000	2003	2006	2008	2009	Groeipercantage 2000-2008
Archeologie	23,0	38,5	35,5	61,5	54,5	167,4%
Communicatiewetenschappen	46,0	61,5	83,0	94,0	107,0	104,3%
Criminologie	53,0	61,0	94,5	126,0	120,0	138,7%
Economie	295,5	401,0	533,0	577,5	552,5	95,4%
Geschiedenis	114,5	115,5	161,0	191,0	186,5	66,8%
Godgeleerdheid	132,5	119,5	128,5	229,0	169,0	72,8%
Kunstgeschiedenis	47,0	70,5	96,5	88,0	79,0	87,2%
Letterkunde	95,0	161,0	152,0	163,0	169,5	71,6%
Pedagogie	81,0	111,0	143,0	164,5	188,0	103,1%
Politieke wetenschappen	69,0	156,0	143,0	210,5	173,5	205,1%
Psychologie	153,0	212,5	355,0	445,0	416,0	190,8%
Rechtswetenschappen	379,5	545,0	579,0	506,5	385,0	33,5%
Sociologie	189,5	264,5	324,5	377,0	396,5	98,9%
Taalkunde	157,0	250,5	273,0	313,5	246,0	99,7%
Wijsbegeerte	163,0	174,0	227,0	257,5	168,0	45,7%
Totaal (incl. algemene categorieën)	2.207	2.967	3.402	4.000	3.558	81,2%

De vaststelling dat het aantal publicaties in 2009 voor nagenoeg alle disciplines lager ligt dan het aantal publicaties in 2008, kan vermoedelijk worden verklaard door het feit dat de gegevens voor het publicatiejaar 2009 op 1 april 2010 nog niet volledig door de associaties konden worden aangeleverd omdat niet alle auteurs tegen die datum de gegevens over hun meest recente publicaties in de lokale academische bibliografie hadden ingebracht. Verwacht kan worden dat het aantal publicaties 2009 nog zal oplopen in de volgende versie van het VABB-SHW, aangezien de associaties bij de data-aanlevering aan ECOOM per 1 april 2011 niet enkel nieuwe publicaties verschenen in 2010 maar ook aanvullingen en correcties bij voorgaande jaren kunnen indienen.

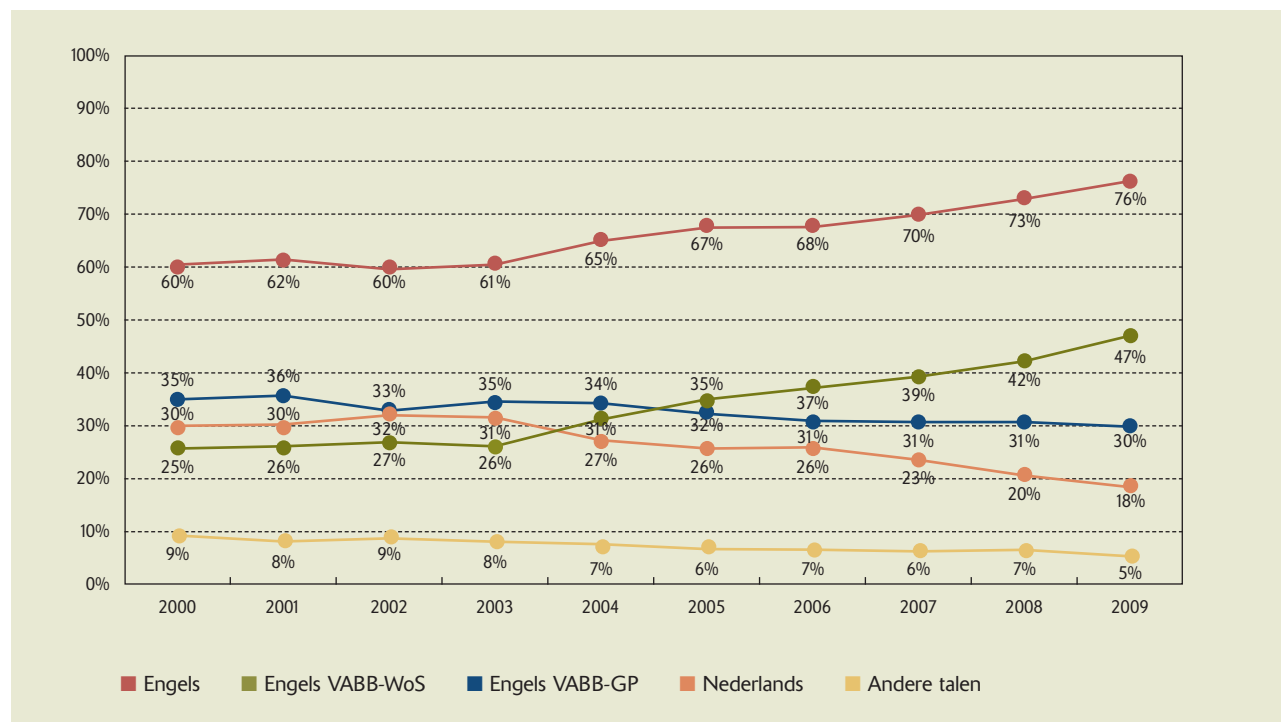
Tabel 11.2 geeft een overzicht van het gewogen aantal in het VABB-SHW opgenomen publicaties per discipline in de jaren 2000, 2003, 2006 en 2009, alsook in het jaar 2008 omwille van de eerder vermelde vermoede onvolledigheid van het jaar 2009. Bij de berekening van de gewogen aantallen in deze tabel, werden de VABB-GP publicaties gewogen conform het BOF-besluit (zie paragraaf 11.3). Artikelen opgenomen in het WoS kregen een gewicht 1 - er werd dus geen rekening gehouden met de impactfactor van een tijdschrift - en proceedings opgenomen in het WoS een gewicht 0.5. Wanneer we de aantallen voor de vijf opgenomen jaren vergelijken, stellen we vast dat de gewogen publicatieoutput in de sociale en humane wetenschappen in Vlaanderen de afgelopen 10 jaar bijna is verdubbeld. Ook hier toont de tabel een kleine daling in het aantal publicaties 2009.

Indien we, rekening houdende met het voorgaande, het aantal publicaties in 2000 vergelijken met het aantal publicaties in 2008, stellen we voor alle 15 onderscheiden disciplines een duidelijke toename van het aantal publicaties vast. De kleinste groei observeren we bij rechtswetenschappen (+33,5%), maar op wijsbegeerte na (+45,7%), kennen alle andere disciplines een groei van meer dan 60%, waarbij de helft van de disciplines een groei laat optekenen van meer dan 100%. Duidelijk opwaartse uitschieters zijn archeologie (+167,4%), psychologie (+190,8%) en politieke wetenschappen (+205,1%).

Onderzoek naar de onderliggende oorzaken van deze snelle groei zou kunnen uitwijzen of er objectieerbare redenen zijn voor de toch grote verschillen in groeiratio tussen de verschillende disciplines (van 33,5% tot 205,1%). Is er voor sommige disciplines een verschuiving van het groeipatroon over de tijd? Is bijvoorbeeld de groei in de publicatiecultuur binnen de rechtswetenschappen al vroeger doorgezet, of kunnen we die in de komende periode nog verwachten? Ook zonder dit bijkomend onderzoek kan echter worden gesteld dat de vorsers uit de sociale en humane wetenschappen in Vlaanderen samen en per discipline jaarlijks meer publicaties afleveren.

Figuur 11.4: Evolutie van het gebruik van het Engels, Nederlands en andere publicatietalen binnen het VABB-SHW (VABB-GP en VABB-WoS)

11.6 VERSCHUIVINGEN IN TAALGEBRUIK

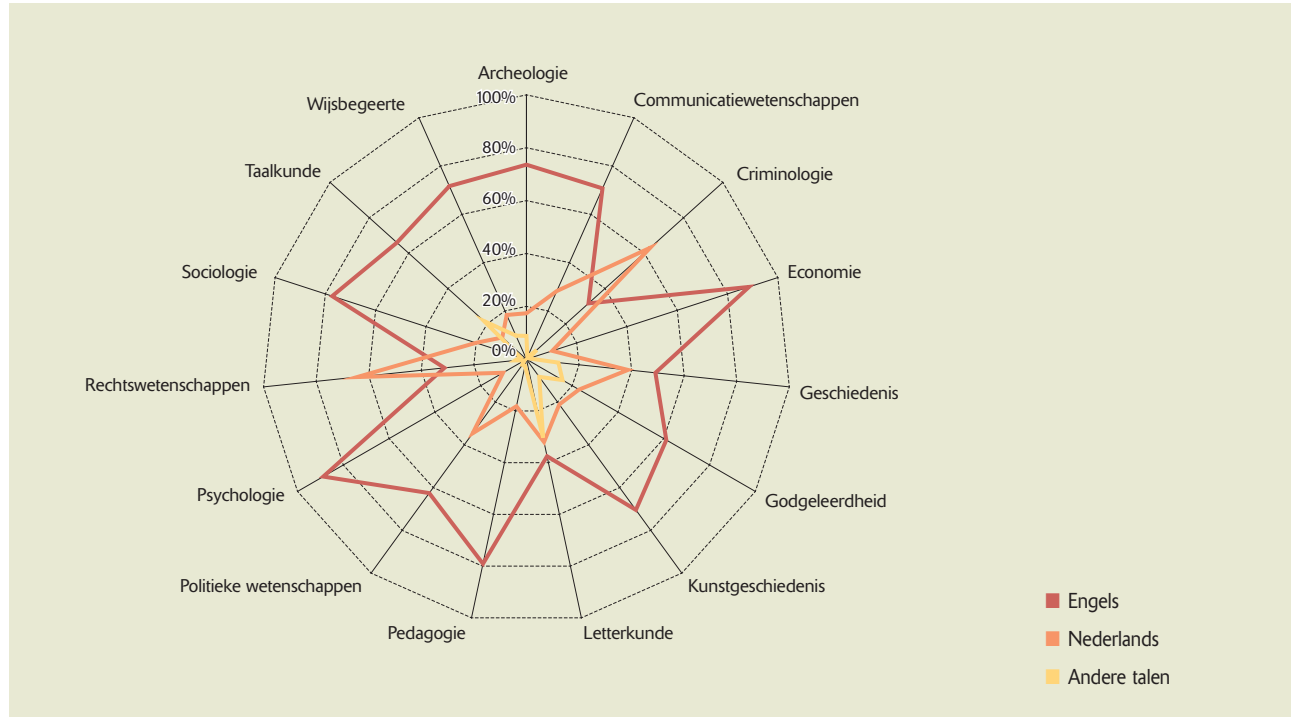
Naast een groei van het aantal publicaties, worden in de literatuur ook verschuivingen in publicatiegedrag gerapporteerd, in het bijzonder een toename van het aantal Engelstalige publicaties (Kyvik, 2003; Prpic, 2007). Ook in het VABB-SHW stellen we vast dat Engels steeds belangrijker wordt als wetenschapstaal, ook in de sociale en humane wetenschappen. Zoals figuur 11.4 illustreert, steeg het percentage Engelstalige publicaties die werden opgenomen in de eerste versie van het VABB-SHW, over alle publicatietypes heen, in de loop van de periode 2000 tot 2009 van 60,4% naar 76,5%, terwijl andersom het aantal Nederlandstalige publicaties afnam van 30,3% naar 18,3%. Parallel kende ook het aandeel van publicaties in andere talen een daling van 9,3% naar 5,2%.

In figuur 11.4 is verder ook te zien dat het aandeel Engelstalige VABB-GP publicaties afneemt van 35,0% naar 29,6% terwijl het aandeel Engelstalige VABB-WoS publicaties toeneemt van 25,5% naar 46,9%. De vraag stelt zich in hoeverre deze laatste stijging positief correleert met de sterke stijging van het aantal publicaties in het VABB-WoS (figuur 11.3). Tabel 11.3 toont dat de VABB-WoS publicaties over het hele tijdsvenster in grote meerderheid (~95%) Engelstalig zijn. De stijging van het aantal Engelstalige publicaties in het VABB-SHW gaat met andere woorden hand in hand met de toename van het aantal VABB-WoS publicaties. Tegelijk blijkt uit tabel 11.3 eveneens een stijging tot meer dan 50% van het aandeel Engelstalige VABB-GP publicaties.

Tabel 11.3: Evolutie van het gebruik van het Engels als publicatietaal binnen het VABB-GP en het VABB-WoS

Engels in	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
VABB-GP	48,2%	49,4%	45,8%	48,1%	50,3%	51,0%	50,1%	52,8%	55,4%	58,3%	51,0%
VABB-WoS	92,8%	93,2%	94,5%	93,4%	95,6%	95,9%	95,7%	94,6%	94,7%	95,3%	94,8%

Figuur 11.5: Aandeel publicaties in het Engels, in het Nederlands en in andere talen per discipline voor het VABB-SHW (VABB-GP en VABB-Wos)

Figuur 11.5 geeft een overzicht van het aandeel publicaties in het Engels, in het Nederlands en in andere talen per in het VABB-SHW onderscheiden discipline. Globaal genomen zien we dat het Engels de belangrijkste plaats inneemt als publicatietaal binnen het VABB-SHW. Uitschieters zijn de disciplines psychologie en economie met respectievelijk 88,9% en 88,7% Engelstalige publicaties. De disciplines waarin vaakst in het Nederlands wordt gepubliceerd zijn rechtswetenschappen (64,5%) en criminologie (63,2%). In de overige disciplines wordt meer in het Engels dan in het Nederlands gepubliceerd.

Binnen de disciplines letterkunde en taalkunde zien we het belang van publicaties in andere talen dan het Nederlands of het Engels: respectievelijk 30,4% en 21,6% van de publicaties werden in andere talen dan het Nederlands of het Engels geschreven. Dit toont aan dat binnen het VABB-SHW verschillende forumtalen vertegenwoordigd zijn.

11.7 VERSCHUIVINGEN IN PUBLICATIETYPE

Op basis van de voorgaande paragrafen kan worden vermoed dat ook de vorsers uit de sociale en humane wetenschappen in Vlaanderen zich de afgelopen 10 jaar op andere, meer internationaal georiënteerde tijdschriften zijn gaan richten. Meer en meer werd de voorkeur gegeven aan internationale tijdschriften die worden verwerkt door het WoS. In deze paragraaf richten we ons niet op verschuivingen binnen één publicatietype maar bekijken we of we eveneens evoluties over de verschillende publicatietypes heen kunnen vaststellen. In de literatuur werd immers reeds bijna een decennium geleden, althans voor de humane wetenschappen, een toenemend gebruik van het tijdschriftartikel als publicatiemedium geponeerd (Thompson, 2002). In het Vlaamse debat rond het financieringsdecreet uitten humane wetenschappers eveneens de vrees dat de mede op publicaties gebaseerde BOF-sleutel onderzoekers zou ontmoedigen nog tijd te investeren in het publiceren van boeken en hen zou stimuleren om zich toe te leggen op kortere, maar volgens sommigen ook minder diepgaande, artikelen in tijdschriften (Willaert, 2007).

Tabel 11.4: Evolutie van het aandeel van publicatietypen in het VABB-SHW (VABB-GP en VABB-WoS)

Discipline	Artikelen in tijdschriften		Totaal artikelen in tijdschriften	Boeken als auteur	Boeken als editor	Hoofdstukken in boeken	Totaal boeken	Totaal
	VABB-GP	VABB-WoS	VABB-SHW	VABB-GP	VABB-GP	VABB-GP	VABB-GP	VABB-SHW
2000-2002	3.873	1.852	5.725	113	148	794	1.055	6.946
%	55,8%	26,7%	82,4%	1,6%	2,1%	11,4%	15,2%	97,6%
2003-2005	4.579	2.726	7.305	106	191	988	1.285	8.853
%	51,7%	30,8%	82,5%	1,2%	2,2%	11,2%	14,5%	97,0%
2006-2008	4.523	4.347	8.870	157	242	1.200	1.599	10.702
%	42,3%	40,6%	82,9%	1,5%	2,3%	11,2%	14,9%	97,8%

Tabel 11.4 geeft de evolutie weer van het aandeel tijdschriftartikelen en boekpublicaties over alle disciplines heen. Bij de studie van de publicatiegegevens van vorsers uit de sociale en humane wetenschappen in Vlaanderen van de afgelopen 10 jaar, opgenomen in het VABB-SHW, valt meteen de stabiliteit van het aandeel tijdschriftpublicaties en, bijgevolg, het aandeel boekpublicaties op. Binnen Vlaanderen stellen we dus voor het geheel van de sociale en humane wetenschappen in de periode 2000-2008 geen verschuiving naar het tijdschriftartikel als publicatiemedium vast.

11.8 TOEKOMSTPERSPECTIEVEN

Het BOF-besluit voorziet in een jaarlijkse actualisering van het VABB-SHW alsook in een mogelijkheid tot uitbreiding van de publicatietypen en een aanpassing van het VABB-telschema. Om de toekomstige verdere opbouw van het VABB-SHW te verzekeren zal elk jaar op 1 april een nieuwe levering van bijkomende publicaties uit het voorgaande kalenderjaar door de bevoegde diensten van de associaties aan ECOOM plaatsvinden. Het GP onderzoekt parallel of er een verfijning of aanpassing van de tijdschriften- en uitgeverselectie nodig is, of geannoteerde corpora als bijkomend publicatietype kunnen worden erkend en of het VABB-telschema dient te worden aangepast ten einde te voorzien in een meer gedifferentieerde weging per publicatietype.

Daarnaast blijft het VABB-SHW ook een voorwerp van en bron voor wetenschappelijk onderzoek over diverse aspecten van het publicatiegedrag in de sociale en humane wetenschappen in Vlaanderen en de evolutie hiervan. Op die wijze levert het VABB-SHW ook informatie die toelaat om evoluties in het publicatiegedrag van Vlaamse onderzoekers internationaal te vergelijken.

Meerdere buitenlandse studies alsook de hier gerapporteerde analyse van de eerste versie van het VABB-SHW tonen immers aan dat de wetenschappelijke communicatie in de sociale en humane wetenschappen in volle evolutie is. Zullen vorsers steeds meer blijven publiceren? Zal het belang van het Engels als publicatietaal nog toenemen? Zal in de toekomst wel een verschuiving naar tijdschriften of boeken als publicatiemedium waarneembaar zijn? Tot slot kan ook verder onderzoek naar het typische publicatiegedrag van bepaalde disciplines meer inzicht bieden in de specifieke dynamieken die de ontwikkeling van de wetenschappelijke communicatie beïnvloeden.

11.9 BESLUIT

Het Vlaamse wetenschapslandschap kende de afgelopen jaren een aantal ingrijpende wijzigingen. Zo besloot de overheid in 2003 en in nog sterkere mate in 2008 om een outputgericht financieringssysteem in te voeren waarbij ondermeer het aantal publicaties dat vorsers van elke Vlaamse universiteit jaarlijks publiceren een belangrijke invloed heeft op de verdeling van de financieringsmiddelen, in het bijzonder voor wetenschappelijk onderzoek. Om de berekeningen die gepaard gaan met het nieuwe financieringssysteem zo billijk mogelijk te laten verlopen door de gegevens van zoveel als mogelijk disciplines hierbij te betrekken, werd besloten tot de opbouw van een databank met de publicatiegegevens van de vorsers actief in Vlaanderen binnen de sociale en humane wetenschappen, het VABB-SHW.

De VABB-SHW databank maakt het niet alleen mogelijk publicaties uit deze wetenschapstakken, die door hun beperkte indexering in het WoS anders goeddeels over het hoofd zouden worden gezien, toch in rekening te brengen in de parametrisch gestuurde verdeelmodellen, maar biedt ook de gelegenheid evoluties vast te stellen in het communicatiepatroon van de sociale en humane wetenschappen. Zo stelden we in dit hoofdstuk vast dat Vlaamse vorsers in de sociale en humane wetenschappen het voorbije decennium jaarlijks beduidend meer gingen publiceren. We noteerden eveneens een duidelijke stijging van het aantal en aandeel Engelstalige publicaties en konden die deels verklaren door een zeer uitgesproken stijging van het aantal en aandeel in het WoS geïndexeerde publicaties. We constateerden echter geen verschuivingen naar publicatietype. Hoewel met andere woorden wel meer wordt gepubliceerd, vaker in het Engels en vaker in tijdschriften die in het WoS worden verwerkt, zijn er geen aanwijzingen dat er vandaag naar verhouding meer in tijdschriften en minder in boeken wordt gepubliceerd.

11.10 REFERENTIES

- DEBACKERE, K., GLÄNZEL, W., & THUIS, B. Bibliometrische analyse van het Vlaams onderzoek in de levens-, natuur- en technische wetenschappen. Het Vlaams onderzoek in Europese context. In K. DEBACKERE & R. VEUGELERS (Eds.), *Vlaams Indicatorenboek 2011* (pp. xxx). Brussel: Expertisecentrum O&O Monitoring, 2011.
- ENGELS, T. C. E., SPRUYT, E. H. J., GLÄNZEL, W. & DEBACKERE, K. Het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen: instrument ten dienste van een optimaal wetenschapsbeleid? *Tijdschrift voor Onderwijsrecht & Onderwijsbeleid*, 2008-09, 2009, pp. 395-403.
- FRY, J., CREASER, C., BUTTERS, G., CRAVEN, J., GRIFFITHS, J., & HARTLEY, D. *Communicating knowledge: How and why researchers publish and disseminate their findings. Supporting paper 4: Literature review*. London: Research information Network, 2009.
- GHESQUIÈRE, P., VAN BENDEGEM, J.-P., GILLIS, S., WILLEMS, D., & CORNELISSEN, K. Het VABB-SHW: eerste versie klaar, nu verfijnen. In K. DEBACKERE & R. VEUGELERS (Eds.), *Vlaams Indicatorenboek 2011* (pp. xxx). Brussel: Expertisecentrum O&O Monitoring, 2011.
- HICKS, D. The Dangers of Partial Bibliometric Evaluation in the Social Sciences. *Economia Politica*, 23, 2006, pp.145-162.
- KYVIK, S. Changing trends in publishing behaviour among university faculty, 1980-2000. *Scientometrics*, 58, 2003, pp. 35-48.
- MARTIN, B., TANG, P., MORGAN, M., GLÄNZEL, W., HORNBOSTEL, S., LAUER, G. et al. *Towards a Bibliometric Database for the Social Sciences and Humanities - A European Scoping Project: A report produced for DFG, ESRC, AHRC, NWO, ANR and ESF*. Sussex: Science and Technology Policy Research Unit, 2010.
- MOED, H. F., LINMANS, A. J. M., NEDERHOF, A., ZUCCALA, A., LÓPEZ ILLESCAS, C., & DE MOYA ANEGÓN, F. *Options for a Comprehensive Database of Research Outputs in Social Sciences and Humanities. Research report to the Project Board of the Scoping Study "Towards a bibliometric database for the Social Sciences and Humanities"*. Leiden & Madrid: CWTS & CSIC, 2009.
- PRPIC, K. Changes of scientific knowledge production and research productivity in a transitional society. *Scientometrics*, 72, 2007, pp. 487-511.
- SIVERTSEN, G. A performance indicator based on complete data for the scientific publication output at research institutions. *ISSI Newsletter*, 6, 2010, pp. 22-28.
- SPRUYT, E. H. J. & RONS, N. Belonend Onderzoek Financierien: De BOF-sleutel, een staaltje sleutelkunde. *Delta*, 5, 2008, pp. 25-32.
- THOMPSON, J. W. The death of the scholarly monograph in the humanities? Citation patterns in literary scholarship. *Libri*, 52, 2002, pp. 121-136.
- WILLAERT, F. Waar zijn de professoren? In P. LOOBUYCK, G. VANHEESWIJCK, W. VAN HERCK, E. GRIETEN, & K. VERCAUTEREN (Eds.), *Welke universiteit willen wij (niet)?* Gent: Academia Press, 2007, pp. 157-162